

PIAȚA FORȚEI DE MUNCĂ ÎN SPAȚIUL RURAL PE CALEA DE DISPARIȚIE

*Tudor BAJURA, dr. hab., prof. univ.,
Institutul Național de Cercetări Economice, Republica Moldova*

Piața forței de muncă în spațiul rural al Republicii Moldova în trecutul apropiat a fost apreciată ca una de dimensiuni mari, cu forță relativ și absolut ieftină de muncă, nivelul înalt de calificare și profesionalism etc. La ziua de astăzi, însă, o mare parte din aprecierile trecute s-au învechit, iar piața muncii în mai multe localități rurale aproape că nu există. Nivelul scăzut de salarizare, apariția surselor suplimentare de obținere a veniturilor (darea în arendă a terenurilor agricole, reminiscențele de la copii, plecați în străinătate, vânzarea terenurilor agricole etc.), plata muncii (deseori) în forma de grâu, porumb, floarea soarelui etc., au contribuit la deformarea relațiilor clasice de piață. Ca consecință, fiind unul din cei mai mari producători de producție – marfă (alături de industrie), sectorul agrar a rămas cu cel mai mic fond de salarizare, respectiv, fondul de pensionare în cadrul economiei naționale. Fiind manifestate în masă aceste și încă un șir întreg de alte fenomene socio-economice negative din spațiul rural în perioada postprivatizațională confirmă necesitatea implicării mai eficiente a organelor de stat de diferite nivele ierarhice cu scopul soluționării adecvate a problemelor acumulate.

Cuvinte-cheie: *Piața forței de muncă, sectorul agrar, lucrători angajați, conjunctura pieței, remunerarea muncii, fondul de salarizare.*

The labor market in the rural area of the Republic of Moldova in the near past was appreciated as being of a large size, with relative and absolutely cheap labor, with high level of qualification and professionalism, etc. Today, however, much of the past appreciations have become obsolete and the labor market in many rural localities almost does not exist. The low level of payments, the emergence of additional sources of income (lease of the agricultural land, reminiscences from the children abroad, sale of agricultural land, etc.), the payments in the form of wheat, corn, sunflower etc., contributed to the deformation of classical market relations. As a consequence, being one of the largest producers of goods - commodity (together with industry), the agrarian sector remained with the lowest salary fund, respectively, with the lowest retirement fund within the national economy. Being manifested in mass, these and a whole series of other negative socio-economic phenomena in rural areas in the post-privatization period confirm the need for more efficient involvement of the state bodies of different hierarchical levels in order to adequately solve accumulated problems.

Keywords: *Labor market, agrarian sector, employed workers, market situation, labor remuneration, salary fund.*

JEL Classification: *J38, J43, Q13, Q19.*

Actualitatea. Alături de piața funciară piața forței de muncă constituie un fragment de importanță majoră privind funcționarea cu succes a economiei naționale a Republicii Moldova. De aici actualitatea temei, abordate în prezentul articol.

Scopul lucrării și metodele de cercetare. Având ca obiectivul principal de studiu forță de muncă în spațiul rural în condițiile relațiilor de piață, scopul principal al articolului îl constituie identificarea, prin metode economice de cercetare, distorsiunilor, care au apărut pe piața muncii în spațiul rural, în perioada de postprivatizare utilizând mai multe argumente, materiale factologice, metodele moderne de cercetare.

Rezultatele obținute. Datorită faptului, că sectorul agrar în special și spațiul rural în întregime, la ziua de astăzi au devenit furnizorii principali ai celor mai ieftini (din punctul de vedere nivelului de salarizare și nivelului de acoperire ulterioară cu pensii) unități bănești din PIB-ul țării, sunt recomandate măsuri de susținere financiară directă a producătorilor agricoli din partea statului, atragerea mai activă a investițiilor autohtone în acest sector și crearea condițiilor favorabile privind desfacerea producției agricole obținute.

Conținutul de bază: Atât piața funciară cât și cea a brațelor de muncă, fiind două fragmente specifice ale mecanismului general de gospodărire de piață, au pe teritoriul Republicii Moldova o perioadă relativ scurtă de funcționare. Alături de investiții în forma materializată (mijloacele fixe, mijloacele circulante) și nematerializate (credite, subvenții etc.), necesare pentru orice activitate economică, terenuri agricole și forța de muncă constituie doi piloni de importanță majoră pentru economie națională. Fiind cercetate în condițiile sistemului capitalist, ambele acești piloni pot fi privite ca două grupe suplimentare de mărfuri, incluse în circuitul de piață cu scopul utilizării mai eficiente fie a terenurilor agricole, fie a potențialului uman din spațiul rural, ponderea căruia în Republica Moldova constituie mai mult de 57,5 la sută.

Analizând situația pe piața forței de muncă putem constata în primul rând că sectorul agrar, în calitate de domeniul principal de activitate economică în spațiul rural, a rămas practic fără fondul de salarizare. Investigațiile efectuate ne arată că fondul de remunerare a salariaților în sectorul agrar (agricultura, silvicultura, pescuit și economia vânătorului) este cel mai mic în comparație cu alte ramuri și domenii de activitate economică. Salariul nominal mediu lunar în acest sector a constituit (a. 2015) – 2994 lei (159,1 dol. SUA), ceea ce constituie abia 66,0 la sută față de nivelul mediu de salarizare pe economia națională.

Fiind recalculat în dolari americani, salariul susmenționat constituie mai puțin de 1 dol. SUA pentru o oră. Reamintim, că agricultura, alături de ramurile industriale de prelucrare a materiei prime agricole, reprezintă domeniul principal de producere a mărfurilor, care, la rândul lor, constituie o bază materială (fără de nici-o alternativă) a exportului. Pentru o țară, atât de dependentă de importul surselor energetice, tehnicii, inclusiv tehnicii agricole, mijloacelor de transport etc., ca Republica Moldova, anume susținere producătorilor de mărfuri cu potențial evident de export ar trebui

să fie o sarcină primordială a guvernului.

Datele statistice, însă, ne arată o situație cu totul polar opusă. Dacă în a.2008 (ultimul an înainte de criză economico-financiară recentă), ponderea subvențiilor sectorului agrar din volumul lor total pe economie națională a constituit 75,4% sau 405,8 mln. lei din totalul 538,6 mln. lei, atunci în a. 2014 (ultimul an pentru care avem datele statistice), ponderea subvențiilor pentru sectorul agrar a scăzut până la 42,2% sau cu 276,6 mln. lei mai puțin față de anul precedent.

Drept consecință a conjuncturii nefavorabile a pieței agroalimentare și susținerii aproape simbolice din partea statului din volumul total al fondului național de salarizare 46,2 mlrd. lei (a.2014), spre salarizarea agricultorilor au fost îndreptate numai 1,6 mlrd. lei sau 3,5% [1]. Tot din sursa susmenționată putem afla că dacă remunerarea salariaților în calcul la 1000 de lei valori adăugate brute la nivel național constituie (datele anului 2014) – 488,7 lei, atunci în sectorul agrar acest indicator este egal cu abia – 111,0 lei sau de 4,4 ori mai puțin. De menționat, că în sistemul de sănătate și asistență socială, de exemplu, ponderea salariului constituie 844,6 lei, iar în sistemul de învățământ – 947,7 lei în calcul la 1000 de lei de valoare adăugată brută, ceea ce constituie 8,3 de ori mai mult, decât în agricultură.

Luând în considerație faptul, că salariile mizerabile ale agricultorilor provoacă micșorarea volumelor de producție, respectiv – volumelor de consum al populației rurale, precum și volumelor de export, rezonabilă devine întrebarea – cât de argumentate vor fi cheltuielile exagerate pentru serviciile medicale, de exemplu, dacă oameni vor fi lipsiți de hrană adecvată din punctul cantitativ și, mai ales, calitativ de vedere?

Dintr-o altă parte, fiind lipsită de fondul de salarizare, respectiv, de locuri de muncă în sectorul principal de producție din spațiul rural, piața muncii în acest spațiu a devenit una aproape simbolică atât după numărul angajaților, cât și după fluxurile bănești, aflate în circulație pe piața respectivă în calitate de plata muncii (tab. 1; fig. 1).

Tabelul 1. Numărul lucrătorilor agricoli și dimensiunile pieței muncii în spațiul rural

(la începutul anului)

Anii	Numărul persoanelor, ocupate în sectorul agrar, mii pers.	Numărul salariaților, angajați în sectorul agrar, mii pers.		Ponderea angajaților în numărul total al persoanelor ocupate în sectorul agrar, %	
		Total	din care, femei	Toți angajați	din care, femei
2000	766	250,7	114,8	32,7	15,0
2005	537	126,7	54,0	23,6	10,1
2010	315	63,9	37,4	20,3	11,9
2011	323	55,8	35,4	17,3	11,0
2012	303	59,6	33,8	19,7	11,2
2013	338	55,6	33,6	16,5	9,9
2014	361	52,3	16,8	14,5	4,7
2015	382	51,8	16,6	13,6	4,3
2016*	381	49,2	15,8	12,9	4,2

* datele prealabile

Sursa: Calculat de autor în baza datelor BNS pentru anii respectivi.

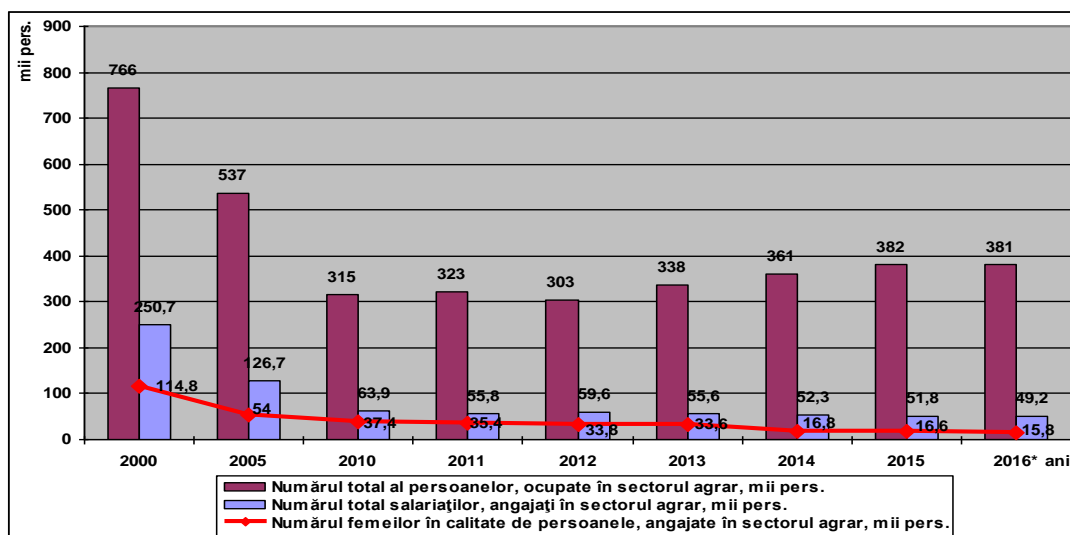

Figura 1. Dimensiunile și tendințele dezvoltării pieței muncii și sectorul agrar al Republicii Moldova în perioada anilor de postprivatizare (a.a. 2000-2015)

Sursa: Elaborat de către autor.

Odată cu constatarea faptului, că din fiecare câte o sută de agricultori activi în Republica Moldova numai treisprezece persoane sunt lucrători angajați, din care numai patru sunt femei, este ușor de explicat de ce în perioada analizată (anii 2000-2015) suprafața terenurilor, ocupate cu cartofi, legume și bostănoase, de exemplu, s-a micșorat de la 124,8 mii ha până la 57,3 mii ha sau cu mai mult de 67,5 mii ha. În proporții aproximativ egale s-au micșorat și volumele

de producție nu numai legumelor și cartofului, dar și a fructelor, pomușoarelor etc. Concomitent, ceea ce este important de subliniat, importul legumelor și plantelor cu rădăcini alimentare, de exemplu, în perioada susmenționată a crescut de la 4,3 mln. dol. SUA anual până la 25,5 mln. dol. SUA, ceea ce constituie creștere aproape de 6 ori.

Alături de micșorări radicale a volumelor de producție cu valoarea adăugată sporită din sectorul fitotehnic tendințele analogice și mai alarmante ne demonstrează sectorul zootehnic (tab.2; fig. 2).

Tabelul 2. Tendințele dezvoltării sectorului zootehnic în perioada anilor de postprivatizare

la 1 ianuarie, mii capete

	Numărul animalelor și păsărilor		a. 2016 în % către a. 2000
	a. 2000	a.2016	
Bovine	423	186	44,0
din care, vaci	275	128	46,5
Porcine	683	453	66,3
Ovine și caprine	1030	869	84,4
Păsări	12575	4008	31,9

Sursa: calculat în baza datelor BNS pentru anii respectivi.

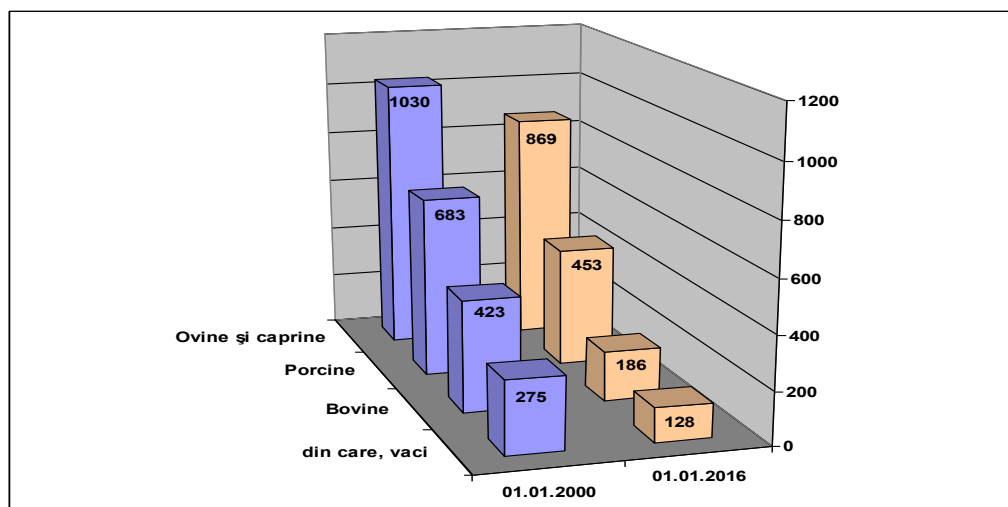

Figura 2. Dinamica și tendințele modificărilor privind șeptelul de animale și agricultura Republicii Moldova în perioada anilor de postprivatizare (a.a. 2000-2015)

Sursa: Elaborat de către autor.

În ce privește sectorul bovinelor, inclusiv, șeptelul de vaci mulgătoare, este logic să constatăm descreșterea continuă a numărului acestora reieșind din faptul, că suprafața plantelor de nutreț s-a redus în a.2015 până la 60,8 mii ha față de 84,5 mii ha în a.2000 și 321,7 mii ha în a. 1995.

Evident, toate fragmente susevidențiate ale scenariului de reformare a sectorului agrar n-au fost planificate la începutul perioadei de reformare (anii 1998-2000). Faptul, că o bună parte a producției agricole cu valoarea adăugată sporită (legume, fructe, pomușoare, producția zootehnică etc.), va fi substituit cu produsele de valoare adăugată scăzută (grâu, orzul, porumbul etc.), iar necesitățile de consum tot mai accentuat vor fi satisfăcute prin import, servește drept un semn de alarmă privind dezvoltarea ulterioară a agriculturii și spațiului rural în întregime.

Alături de aprecierile și constatările Biroului Național de statistică al republicii Moldova Piața muncii, inclusiv în spațiul rural, este permanent supravegheată și monitorizată de către serviciile respective ale Ministerului Muncii, Protecției Sociale și familiei (MMPSF). Serviciile specializate ale acestui Minister, în primul rând – Agenția Națională pentru ocuparea Forței de Muncă (ANOFM), care dispune și structurile ei teritoriale (raioanele) au stabilit, de exemplu, că pe parcursul anului 2015 au fost înregistrate în mediul rural al Republicii Moldova 31,4 mii Șomeri sau cu 4,4 mii persoane mai mult comparativ cu perioada respectivă a anului precedent [2, pag. 21].

Fiind apreciat la nivel de sate, inclusiv din componența comunelor, orașelor și municipiilor, numărul cărora (cu excepția Unității Administrativ-teritoriale din partea stângă a Nistrului) constituie 1550 de unități, putem constata prezența 20 de persoane, înregistrați ca șomeri, în mediu pentru fiecare sat aparte. Reieșind din faptul că fiecare șomer înregistrat este obligat să „...depune o declarație pe propria răspundere în formă scrisă precum că nu dispune de un loc de muncă, nu este antrenat în activități economice în scopul obținerii de venituri și nu se învață la secția de zi într-o instituție de învățământ” toți șomerii, practic, sunt excluși și ei din componența participanților pe piața muncii imediat din prime zi și pe tot parcursul al șomajului înregistrat [2, pag. 21].

Concomitent cu micșorarea permanentă a numărului salariaților, angajați în sectorul agrar (tab. 1), având în vedere egalarea treptată a numărului persoanelor angajate cu numărul șomerilor înregistrați, apar necesități de revizuire a regulilor de înregistrare a șomerilor, orientându-le atât la drepturile persoanelor, lipsite de locuri de muncă, cât și la nevoile businessului agricol, care tot mai accentuat este lipsit de brațele de muncă.

La moment, însă, putem constata, că din numărul total al locurilor vacante de muncă în Republica Moldova numai

11% sunt plasate în mediul rural, pe când, după cum a fost deja menționat, numărul șomerilor în localități rurale constituie 62,0 la sută. Ca consecință, după cum confirmă raportul MMPSF pentru a. 2015, oportunitățile de angajare în câmpul muncii în mediul rural sunt destul de limitate, „...concurența la un loc de muncă vacant constituind 14 persoane din rândul „șomerilor”.

De menționat, că însuși faptul micșorării numărului angajaților potențiali în agricultură nu stârnește semne de îngrijorare în caz că această micșorare este însoțită de creșterea potențialului tehnic și tehnologic a sectoarelor respective. Însă, nici despre această variantă nu putem vorbi, dat fiind că volumul total al investițiilor în active materiale pe termen lung al sectorului agrar rămâne aproape simbolic, constituind (a. 2015) – 1801,8 mln. lei sau abia 853,2 lei în calcul la 1 ha de terenuri agricole prelucrate (teren arabil plus plantații multianuale).

Reieșind din faptul, că agricultura privată (bazată pe proprietatea privată asupra pământului) în Republica Moldova a fost pornită în a.2000 de la nivelul „zero” de datorii, astăzi suntem nevoiți de a constata că la începutul a. 2016 volumul total al datoriilor agenților economici din sectorul agrar a ajuns până la aproape 14,0 mlrd. lei. Nivelul de creștere a datoriilor într-un singur an (a.2015), de exemplu, a constituit 2352,8 mln. lei, ceea ce depășește volumul investițiilor cu mai mult de jumătate de miliard de lei (551,0 mln. lei). Atât după corelația dintre datoriile acumulate și investiții efectuate, cât și după corelația dintre valoarea fondurilor fixe și suma generală a datoriilor, acumulate în perioada de postprivatizare, agricultura autohtonă trebuie să fie privită ca o ramură falimentară.

Datele statistice ne informează că aproximativ 45,0 la sută din întreprinderi agricole, care au prezentat rapoartele statistice în mod regulat, finalizează anul calendaristic respectiv cu admiterea pagubelor. Drept consecință, în a.2015, care n-a fost marcat cu condițiile climaterice deosebite (dezastruoase), volumul total al profitului, obținut de către sectorul agrar, a constituit doar 128,4 mln. lei sau 3,7 la sută din tot volumul profitului, obținut pe economie națională.

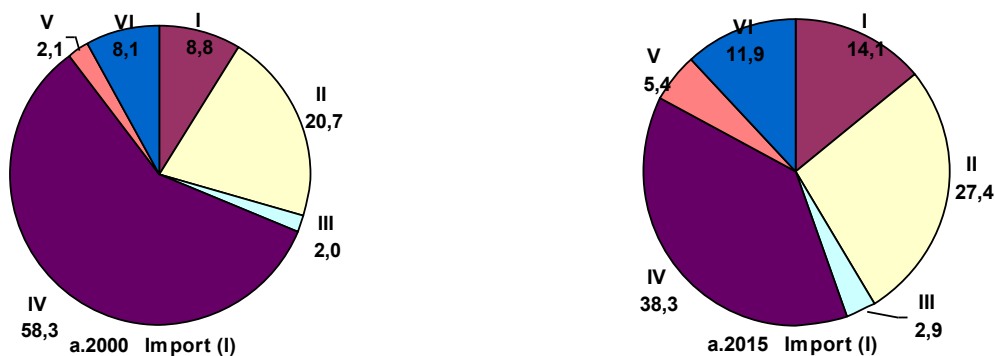
Reieșind din cele susevidențiate, putem constata prezența distorsiunilor evidente atât pe piața muncii în spațiul rural, cât și pe celelalte fragmente a mecanismului general de gospodărire de piață.

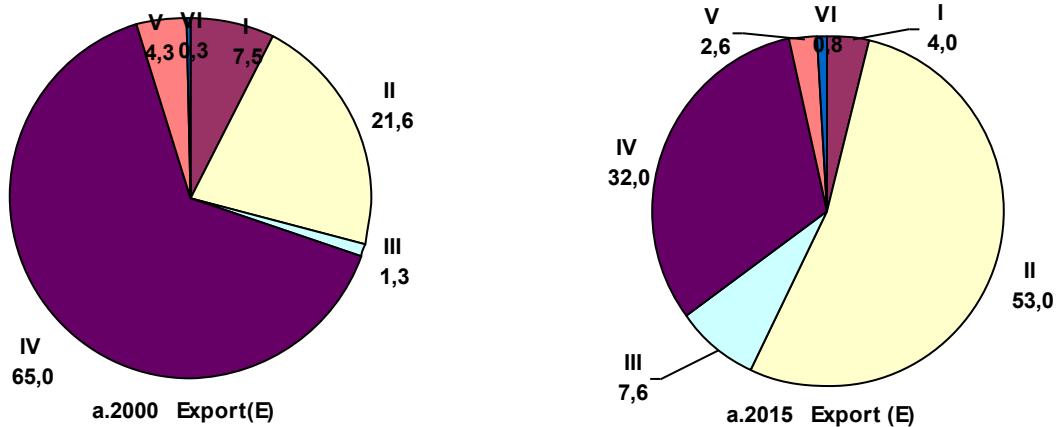
Fiind un producător important al mărfurilor (materiei prime agricole pentru industrie alimentară și produselor, consumate în starea proaspătă) sectorul agrar la ziua de astăzi tot mai accentuat cedează față de produsele de import în ambele forme de prezentare a lor (starea proaspătă și produsele industrial fabricate). În calcul la un dolar SUA al produselor agroalimentare, importate în anul 2015, Republica Moldova a exportat aceste produse în sumă de 1,34 dol. SUA. Este necesar de subliniat, că în a.2000 această proporție a constituit 3,05 dol. SUA, adică a fost cu 227,6% mai mare (tab.3; fig. 3).

Tabelul 3. Corelație dintre export și import a produselor agroalimentare în perioada anilor de postprivatizare, mil. dol. SUA

Denumirea grupelor de produse	a. 2000			a. 2015		
	Import (I)	Export (E)	E/I (%)	Import (I)	Export (E)	E/I (%)
I. Animale vii și produse animale	10,7	22,8	213,1	99,9	37,5	37,5
II. Produse vegetale	25,3	65,9	260,5	194,2	501,7	258,3
III. Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale	2,4	3,9	162,5	20,3	72,0	354,7
IV. Produse alimentare: băuturi alcoolice și nealcoolice	71,2	198,4	278,7	272,2	303,3	111,4
V. Piei brute, tăbăcite, blănuri și produse din acestea	2,5	13,1	524,0	38,1	25,0	65,6
VI. Lemn și produse din lemn (exclusiv mobilier)	9,9	0,8	8,1	84,3	8,0	9,5
Total	122,0	304,9	249,9	709,0	947,5	133,6

Sursa: Elaborat de către autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova pentru anii respectivi.

- I. Animale vii și produse animale
- II. Produse vegetale
- III. Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale
- IV. Produse alimentare: băuturi alcoolice și nealcoolice
- V. Piei brute, tăbăcite, blănuri și produse din acestea
- VI. Lemn și produse din lemn (exclusiv mobilier)

Figura 3. Tendințele privind modificările structurii de export și import a produselor agroalimentare în perioada anilor de postprivatizare (a.a. 2000-2015)

Sursa: Elaborat de către autor.

Însăși faptul, că indicatorul principal al comerțului exterior al produselor agroalimentare în perioada analizată (postprivatizațională) a scăzut de la 3,05 \$ (unități de export în calculul la o unitate de import), până la 1,34 \$ sau mai mult de 2,0 ori (2,28 de ori) constituie o confirmare evidentă a pierderii pozițiilor anterior dobândite pe piața externă a produselor agroalimentare. Pierderi cele mai semnificative au fost provocate în sectorul zootehnic, în care de la o bilanță pozitivă a comerțului exterior R. Moldova în perioada susmenționată a fost transformată în țară net-importator cu prevalarea importului asupra exportului la nivel de 62,4 mln. dol. SUA anual.

Cu toate că sectorul agroalimentar autohton a păstrat poziția s-a de netto-exportator al produselor, menționate în tab. 3, creșteri semnificative de export au avut loc doar pe două grupe (din șase) a acestor produse („Produse vegetale” și „Grăsimi și uleiuri animale și vegetale”). Descrășteri alarmante sunt evidențiate pe grupe de produse: „Lemn și produse din lemn” (E/I=9,5%); „Animale vii și produse animale” (E/I=37,5%); „Piei brute, tăbăcite, blanuri și produse din acestea” (E/I=65,6%) și „Produse alimentare, inclusiv băuturi alcoolice și nealcoolice” (E/I=111,4%).

Concluzii și recomandări

Fiind la mijlocul deceniului al doilea după finalizarea privatizării în masă a terenurilor agricole și diferitelor forme de celorlalte mijloace fixe ale întreprinderilor agricole, agricultura, silvicultura și pescuit în prezent se confruntă atât cu lipsa mijloacelor financiare pentru investiții, cât și cu lipsa acută a brațelor de muncă, în primul rând, persoanelor cu abilități profesionale înalte și voință de a fi angajați în câmpul muncii în spațiul rural.

Drept consecință, structura producției agricole în ultimii ani a devenit excesiv simplificată, constituită, în primul rând, din culturi cerealiere și cele tehnice (predominant – floarea soarelui) care în prezent ocupă peste 85,0 la sută din suprafețele însămânțate.

Nivelul de salarizare a lucrătorilor angajați din sectorul agrar în ambele (absolută și relativă) formele de exprimare a devenit cel mai scăzut în comparație cu alte ramuri și/sau subramuri de activitate economică.

Bilanțul comerțului extern cu produsele agroalimentare, la fel, devine din ce în ce mai aproape de varianta „zero”. În unele ani din perioada analizată exportul produselor agroalimentare a adus țării încasări mai mici în comparație cu importul lor.

Pe parcursul perioadei analizate cele mai scăzute indicatori privind corelație dintre exportul și importul produselor agroalimentare a manifestat grupa „Lemn și produsele din lemn” (exclusiv mobilier).

Conform investigațiilor efectuate putem constata faptul lărgirii accelerate în ultimii ani suprafețelor silvice, bazate pe proprietatea privată asupra terenurilor respective. Totodată, fiind abia la început de cale, pădurile private vor deveni drept sursă de exporturi considerabile ale produselor silvice abia peste încă cel puțin 20-30 de ani. De aceea este necesar de organizat la nivel de economie națională un proiect de privatizare în masă a terenurilor silvice în proporție de cel puțin până la 80,0 la sută față de suprafața totală a fondului silvic și a celui destinat ocrotirii naturii (450,9 mii ha) [3]. Spre deosebire de privatizare terenurilor agricole din anii 1998-2000, privatizarea viitoare a terenurilor silvice trebuie să fie concepută în baza de concurs, evident, contra bani și cu respectarea obligatorie a unor restricții de reglementare, elaborate de către organele împuternicite de stat și aprobate la nivel de Hotărâri ale Guvernului. Nu este exclusă necesitatea elaborării și adoptării de către Parlamentul Republicii Moldova Legii privind privatizarea terenurilor silvice, fânețelor și pășunilor atât din componența proprietății statului, cât și din componența proprietății organelor de administrare publică locală.

Explicația acestei necesități este simplă. La data elaborării conceptului și cadrului legislativ autohton privind privatizarea în masă a terenurilor agricole (a două jumătate a anilor 90^{zeci} din secolul trecut) șeptelul de vite cornute mari, de exemplu, în

țară a constituit mai mult de 1 mln. de capete, pe când la ziua de astăzi numărul lor total s-a micșorat de mai mult de 5,0 ori. Tendințele analogice de micșorare a animalelor (tab.2) sunt manifestate la capitolul de ovine, caprine, păsări etc.

Evident, lărgirea suprafețelor silvice, chiar dacă va fi bazată pe proprietatea privată asupra terenurilor împădurite, trebuie să fie organizată cu participarea nemijlocită și foarte activă a statului, inclusiv, organelor de administrare publică locală. Se are în vedere restabilirea componenței comisiilor funciare pe lângă primăriile satelor și comunelor, selectarea suprafețelor celor mai potrivite, cu randamentul potențial și bonitatea solului scăzute, coordonarea acțiunilor de proiectare cu proprietarii actuali ai terenurilor respective etc. Este necesar, de asemenea, și ajutorul financiar din partea statului privind cumpărarea puiștilor, efectuarea lucrărilor de plantare și îngrijire a plantelor cel puțin în primii 3-4 ani după plantare.

În ce privește alte ramuri și/sau subramuri ale sectorului agrar sunt necesare măsuri urgente de asigurare accesului liber, lipsit de orice constrângere, a producătorilor mici pe piețele locale (macro și micro), piețele externe de comercializare a producției agricole, inclusiv prin prelucrarea lor industrială fie în baza contractelor de prestare a serviciilor de prelucrare (cu întoarcerea fermierului produselor fabricate), fie în baza contractelor libere de piață, privind vânzarea-cumpărarea materiei prime agricole.

În contextul acestor intenții, alături de piețele angro de comercializare a produselor agricole despre care se vorbește atât de mult, dar nu se face aproape nimic, este necesar de a deschide punctele de achiziție a materiei prime agricole de proveniență autohtonă pe lângă fiecare supermarket sau pe lângă rețele principale de magazine alimentare atât din mun. Chișinău, cât și din centrele raionale dar și din satele (comunele) mari. Evident, tot aceste structuri comerciale ar trebui să devină și investitori principali în ce privește formarea fermelor moderne noi de producție a produselor zootehnice, legumelor (inclusiv în sere), fructelor, pomușoarelor etc.

La rândul său Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, Ministerul Economiei prin structuri subordonate și cu ajutorul nemijlocit al donatorilor externi, cu participarea investitorilor autohtoni și străini, trebuie să se inițieze mai multe forme și tipuri de concurs pentru fermierii locali, în primul rând – pentru persoane tinere cu studii speciale (medii și/sau universitare).

Ca o formă specifică de asigurare a accesului producătorilor agricoli mici la piețele locale, dar și cele externe de desfacere a produselor agroalimentare, o constituie asocierea lor și comercializarea producției în partide relativ mai mari. Fiind la început de cale, procesele de asociere și cooperare pot să fie simplu sub forma de furnizare concomitentă a produselor, obținute într-un sat (într-o parte a satului), sub forma de furnizare de la un grup de persoane înrudite, vecini, prieteni etc. În continuare, însă, aceste forme cer să fie legiferate sub forme organizatorico-juridice, recunoscute de către legislația în vigoare, cu scopul stabilirii legăturilor directe și de lungă durată fie nemijlocit cu consumatorii finali, fie prin rețelele bine organizate de intermediari (magazine, supermarket, international trader etc.).

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Anuarul Statistic al Moldovei, Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Chișinău, 2016, pag. 199-200
2. Raport Social anual 2015, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Chișinău, a.2016, pag. 21.
3. BAJURA, T. *Pădurile Moldovei – principala sursă energetică autohtonă a economiei naționale*. In: Materialele Conferinței internaționale „Energetica Moldovei. Aspecte regionale de dezvoltare”, Ediția a II-a, Ch., 2012, AȘM, Institutul de Energetică, p.388-390.